

Transfronterisme català: economia i llengua¹

Josep M. Muntaner i Pasqual

Economiste, membre numéraire de l'IEC

La disfuncionalitat europea a l'economia de l'àrea transfronterera catalana

El número 378 (2004) de la revista *Économie et Statistique*, que publica l'insee (Institut National de la Statistique et des Études Économiques, de França), és dedicat monogràficament a: «Balanç formació-ocupació. De l'escola a la feina: trajecte». De l'article «El treball durant els estudis té un valor professional?» apuntem dos aspectes: a França, prop del 80 per cent dels estudiants d'ensenyament superior fan una activitat professional durant llurs estudis; i a dotze estats de la Unió Europea, la freqüència d'un treball professional precoç (és a dir, abans de finalitzar els estudis) redueix el marge de risc de no trobar feina que hi ha entre els qui debuten i els treballadors ja experimentats (la qual cosa realça el valor d'una activitat prelaboral en l'etapa estudiantil).

Hom pot preguntar-se quants estudiants francesos, d'aquest 80 per cent dels que treballen, fan feina als Països Catalans. En especial, quants estudiants de Catalunya del Nord van a la Catalunya transpirinenca. Les dades publicades no ens permeten de saber-ho; ara bé, per certs indicis podem suposar que, si n'hi ha, són molt pocs; tot i el lògic interès dels estudiants del nord pel gran potencial laboral del sud. Una altra qüestió seria preguntar quants d'aquells *estudiants-treballadors* entren en la categoria de *fronterers*: o sigui, els qui estudien prop d'un estat veí i s'hi desplacen a treballar. Algú podria dir-hi: «És que encara cal tenir en compte les fronteres interiors de la UE?». O, en el cas català: «És que la ratlla estatal que talla els Països Catalans encara val?». Més àmpliament, podríem interrogar: «És que els mercats de feina continuen essent el francès i l'espanyol, sense un 'mercat comú' franco-espanyol (en aquest cas català) en l'àrea fronterera?». Una darrera elucubració, d'una certa actualitat, seria: «On para l'Euroregió de la que forma part Catalunya en aquest tema primari d'un mercat de treball transfronterer?».

La supressió de fronteres, lema del Mercat Únic europeu, ha estat plantejada sempre com la manera de fer desaparèixer qualsevol trava econòmica entre els estats i també, com és lògic, entre les dues àrees que hi termenegen. Els empresaris i els treballadors poden, aleshores, recalculer els costos gràcies a aquesta absència de frontera i analitzar les noves ocasions que se'ls presenten. També ha d'operar un canvi en les delimitacions de les 'àrees de mercat', les quals esdevindran transfrontereres i seran més extenses. Ja no seran d'àmbit estatal, sinó transestatal; tant vistes a l'engròs (paneuropees), com contemplades a la menuda (subeuropees).

Aquest raonament ha donat lloc al miratge d'una *Europa sense fronteres* que, en principi, ja hauria d'existir ara. Fins i tot, aquesta és projectada, imaginàriament, vers un *Món sense fronteres*: el mercat mundial, dit també «global» (anglicisme). La història de la construcció del Mercat comú i, en sentit més general, de l'Europa unida, s'ha forjat sobre aquesta previsió d'expansió dels mercats, tant de producció com de consum. L'extensió havia de provocar el desfermament (enllà de les cledes estatals) de les forces econòmiques productives i mercantils. La dimensió més gran hauria d'assolir una productivitat més alta i aquesta facilitar una competitivitat internacional més forta.

Apliquem aquest raonament a un *empresari fronterer català*; per exemple, a un vilatà de Prada (el Conflent), el qual, davant la difuminació-desaparició de la frontera franco-espanyola de tota la vida, rumia d'eixamplar el seu negoci enllà de la ratlla d'estat. Sap que ara té més a l'haver la resta del món català que, en principi, per més conegut, pensa que li ha d'ésser més abastable. Tanmateix, també considera que els lligams econòmics entre totes dues bandes de la frontera són minsos, amb pocs intercanvis comercials i pràcticament cap creació de mixtos de capital (*joint ventures*) del sud i el nord.

¹ Aquest text correspon a una ampliació de la intervenció de l'autor en la «II Jornada de l'Institut d'Estudis Catalans a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent», que es dedicà al tema: «El català a Catalunya del Nord: llengua, ensenyament i societat», la qual fou organitzada, conjuntament, per la Delegació territorial de l'IEC a Perpinyà i l'Institut Franco-Català Transfronterer de la Universitat de Perpinyà. S'esdevingué el dissabte 26 d'agost de 2005, amb la participació, entre d'altres, de Salvador Giner (president de l'IEC), Joandomènec Ros (secretari general de l'IEC i rector de la UCE), Joan Becat, Pere Verdaguer i Joan Peytaví i Deixona (membres de l'IEC i, el primer, a més, delegat de l'Institut a Perpinyà), Miquela Valls (presidenta de l'APLEC), Martina Camiade, Alà Baylac i Ferrer, Pere Manzanares, Sebastià Girard, Joan-Lluís Lluís, Lluís Marquet i Ferigle, Núria Aramon i Stein, Jordi Fernández i Cuadrench i Enric Balaguer (tots dos de la Casa de la Generalitat a Perpinyà) i Jordi Mir.

En definitiva, que hi ha un escàs moviment de diner fresc diari entre els catalans d'amunt i d'avall. Per tant, a la intenció lògica d'expandir-se ha d'afegir el problema (cost) d'aquest poc frec econòmic. És clar, doncs, que es tracta d'un fet desestimulador pel que fa a treballar amb 'normalitat' cap al sud; cosa que mai li ha passat envers el nord.

La raó és clara: el nord i el sud són dues àrees, cadascuna d'elles travada intensament, pel que fa a l'economia, amb el propi territori estatal. La producció, la societat, la finança, els mercats, els serveis públics miren, i funcionen, des de la línia fronterera vers els complexos estats d'una banda francès i de l'altra espanyol. La frontera continua essent, encara, el límit de dos entramats polítics, socials, econòmics, culturals i lingüístics, fets al llarg de segles. No és una futiltat de no res; és una xarxa ben teixida, que ho atrapa tot, especialment amb relació al món econòmic. I, sobretot, després de la Segona guerra mundial, que és quan s'ha espesseït i enfortit més que mai. Des d'una expectativa empresarial, que ha de comptar amb contactes, tractes i suports, és un fet fort, gairebé sense cap falla. Però també s'esdevé en l'àmbit social: la televisió, els esports, les institucions estatals, regionals, departamentals i locals han consolidat les diferències de funcionament i de referències i, per tant, d'una manera decisiva, la pertinença a un o altre estat. L'hipotètic empresari de Prada està tan fet a la vida francesa que anar vers l'estat espanyol li sembla, d'entrada, una aventura. De manera que, al capdavall, potser acabarà per pensar que és millor estalviar-se-la.

Tant en el cas dels estudiants de Catalunya del Nord o del sud, que desitgen trobar feina a l'altra banda, a tocar de la frontera, però no saben com fer-ho, com en el cas d'un empresari nord-català que vol aprofitar l'oportunitat de l'efecte *Europa* per a fer-se un mercat transfronterer i dubta a llençar-s'hi, ens trobem en una situació de *disfuncionalitat econòmica de la UE*. Aquesta ha creat el marc que havia de desactivar les fronteres, condició necessària per a l'eclosió de mercats transfronterers. Sí que hi ha hagut un eixamplament de mercat i un abaratiment dels fluxos interestatals; però, ha estat, sobretot, en el cas dels negocis potents o en el tràfec de mercaderies amb marges de preus més grans entre els estats. En canvi, gairebé no s'ha notat pel que fa a la creació de *mercats territorials transfronterers*, que en podríem dir de 'nova generació'. La possibilitat de fusionar mercats d'estats fronterers ha estat perjudicada per la inèrcia de pertànyer a un 'entramat estatal' i, així, no haver d'acarar els fets dissemblants que hom troba en un altre estat. Quan el resultat d'una actuació no correspon a allò pressuposat hom parla de disfuncionalitat, o trastorn, en els mecanismes econòmics. Com diu Jean-Pierre Paulet, una disfunció consisteix en «una mala realització de les tasques que un sistema donat ha de fer; la qual cosa tradueix una inadaptació del subjecte econòmic que hi és implicat, el qual no pervé a complir la seva missió».

La disfuncionalitat europea respecte a la llengua catalana transfronterera

A més dels dubtes econòmics hi ha la qüestió de la llengua. És un problema afegit. L'empresari pradenc, que vol eixamplar el seu mercat a la resta dels Països Catalans, en quina llengua vehicularà el negoci? I en quin idioma faran pràctiques, o feina, els estudiants de qualsevol banda de la frontera que desitgin travessar-la

per a aprofitar les oportunitats de l'altre costat?

Hi ha tres llengües en joc: català, francès i espanyol. Pot passar que les llengües estatals bandegin el català en aquestes operacions econòmiques? O, ben al contrari, el català pot actuar de *lingua franca* transfronterera?

Cal entrar en la *qüestió lingüística d'Europa*. Els plantejaments estatals determinen l'oficialisme que s'aplica en tots els camps de la UE. Això origina el dilema lingüístic 'oficial-real' en diverses part del territori europeu. Ara bé, el català n'és un cas únic: la seva potent realitat contradiu de forma flagrant la seva situació de llengua no oficial i, per tant, la seva marginació. És per aquest motiu que aquest irrealisme eurocràtic sobre el català no es pot assimilar a cap altre del de les llengües no oficials, alhora que xoca de ple, per il·lògic, en la comparació amb moltes de les que ho són.

Les fronteres d'Europa han estat làbils en el segle XX; no pels brutals fets militars que han experimentat, sinó, precisament, per la reemergència de les nacions que havien estat sotmeses (i que, per això, aparentment no existien) a poderosos estats veïns. A diferència d'èpoques anteriors, el final de segle passat ha vist el recobriment d'antigues fronteres nacionals. En diversos casos, fins i tot, ha contemplat l'aparició de microestats; concepte, que havia estat bescantat en gairebé tota la literatura «tècnica» o «política» que contraposava, a l'eixamplament d'horitzons» degut a la unió del continent, la independència d'estats mitjans o petits que considerava com «un retorn al passat». Però la UE els ha acceptat i, així, ha desfet, per una 'raó europeista' aquelles poc primfilades apreciacions.

Què passa a les llengües en una *perspectiva mundial*? Si avui domina el *paradigma sensefronterista*, on paren les divisions culturals i lingüístiques del planeta? Per a una colla de pensadors dits «universalistes», ja no existeixen. En llurs antigues ulleres d'abast estatal han afegit, ara, uns vidres de mundialisme arranador. La «globalització», diuen, ens impulsa a anar a un món i a una economia universals; la resta no compta. Els «particularismes» que encara belluguen, remarquen, cal que, d'una forma o altra, s'emmotllin a aquesta tendència irrefutable. Ara bé, hi ha els qui s'ho miren des d'una positura menys elemental, ja que pensen, sense aquell sentit dogmàtic primari, que cal tenir en compte la 'realitat del planeta' en tota la seva dimensió cultural i nacional. Allò que la UNESCO ha definit, l'any 2005, com a *diversitat cultural*. Si existeix, no es pot ni amagar (titllant-la de 'fora sistema' i, per tant, a no considerar), ni menysprear (perquè 'és poc global' i no té prou alçada).

Cal dir que, curiosament, els qui han trencat aquest esquema immobiliària (i còmode per a la supremacia estatal) són els que semblaven menys propensos, o menys preparats, a entretenir-se en conceptes no econòmics: les *empreses transestamentals* (conegudes com «multinationals»). Han estat les primeres a reconèixer que cal comptar amb tots els factors de la vida social de cada estat; no solament amb la seva economia. No és d'estranyar que ho hagin fet, ja que, fora de les empreses que tenen un criteri d'economisme cec, les que són més perspícaces, i apliquen en tot els principis de productivitat i competitivitat, volen tenir present tots els elements que incideixen en l'activitat econòmica. El màrqueting, per exemple, obliga a primfilar les característiques de la població en tant que subjecte consumidor. Malgrat que en una primera etapa va intentar d'homogeneïtzar els consumidors, en base estatal o mundial, el criteri que s'ha

acabat imposant per a guanyar mercats ha estat la diversificació de l'oferta productiva d'acord amb els múltiples segments de públic.

Hi ha hagut, també, a favor d'això, el canvi d'òptica batejat com *nexe global-local*. 'Local' (per oposició a «global» o mundial), s'aplicava, d'entrada, a l'estat; però, ara, ja s'ha estès a altres àmbits (regional, subregional, municipal, etc.). Aquesta nova lectura fa que la visió del món sigui més real. Ucraïna, per exemple, no és només una nova economia estatal (ja no soviètica, o àdhuc russa, com abans), sinó un territori amb molts diversos aspectes econòmics i socials: ciutats, àrees rurals, famílies, sexes, cultures i particularitats regionals (quan, abans, aquest estat era just una simple «regió econòmica» de l'URSS). Els treballs de la CNUCID (Conferència de les Nacions Unides per al Comerç i el Desenvolupament) sobre les inversions directes estrangeres arreu ens mostren aquest ajustament a una complexa concepció 'econòmico-cultural' del món. Els estudiosos del territori també ho han fet. Així, el geògraf David M. Smith, qui diu que si la 'localització de la producció' ha estat basada en la teoria econòmica neoclàssica, ara cal agregar-li, a més, els factors culturals, perquè aquests també condicionen el càlcul econòmic. Aquests altres elements paraeconòmics (al costat dels econòmics) són el *substrat* del desenvolupament. Tot allò que influeix, condiona o toca l'economia: arrels culturals i ètniques, esperit actiu, consciència històrica, exigències funcionals, voluntat emprenedora, reivindicació de llibertat, etc. Les diverses economies es diferencien, més o menys acusadament, segons aquests diversos aspectes humans i socials.

Tot això, que és una manera de pensar ben lògica, no ho era no fa gaire anys. La UE encara roman en aquella etapa depassada, malgrat que molts dels seus estats, mitjans i petits, han nascut tot just al segle XX. L'any 1978 el *Consell d'Europa*, en la seva convenció de Bordeus, ja va considerar que el principi cultural havia de servir per a definir la *regió real*; i diferenciar-la, o excloure-la, així, de l'estrictament administrativa o oficial. Propugnava que aquest postulat fos el que determinés el procés de regionalització que aleshores s'engegava en gairebé tots els estats d'Europa. Aquest substrat esdevé encara més decisiu en el cas d'haver-hi una llengua pròpia, diferent de l'estatal. «Realitat social, deia el Consell d'Europa, que caldria que constés en el pla jurídic».

Com s'integra l'espai català en el mapa de la UE? Quan els estats europeus signaren l'*Acta Única* (1986) van anunciar que acabava de néixer l'«Europa sense fronteres»; però, ningú, a Brussel·les, va fer ressaltar en el mapa de la Unió els substrats culturals, amb les partions que posen en relleu les *realitats nacionals* del continent. Realitats, tant les regionalitzades, com les convertides en estats (per exemple, les que han aparegut a l'Europa central i oriental). Per això, en la UE, el mapa lingüístic només coincideix en algunes parts amb el mapa polític. D'aquí, que allà on no hi ha concordança la UE pateix una *disfunció político-cultural i lingüística*. A l'est d'Europa el substrat històric-cultural-ètnic encaixa amb la frontera política; malgrat que, per raó de llur complexa evolució i de les migracions econòmiques i polítiques, restin en aquests estats minories d'altres. Ara bé, el nucli nacional, de base històrica, té entitat estatal i, amb aquesta categoria, ha estat acceptat com a membre de ple dret de la UE. A l'oest d'Europa, en canvi, i sobretot allà on hi ha els grans estats, antics imperis, les partions lingüístiques no han estat posades en relleu, ni tampoc reconegudes com unitàries amb una voluntat funcional.

Aquest és el cas dels Països Catalans, sota sobirania espanyola i francesa. A Espanya, amb la constitució de 1978, d'«autonomització» regionalista, no es van voler fer presents i transparents les quatre realitats nacionals, culturals i lingüístiques de l'estat. A França, amb la regionalització i descentralització, Catalunya del Nord ha estat inclosa en la regió Llenguadoc-Rosselló. Europa ha seguit la mateixa tècnica obscurantista, profitosa sempre per a la nacionalitat de més pes demogràfic en l'estat.

Que no hi hagi un mapa oficial de les cultures i llengües d'Europa vol dir que no s'ha procedit a un reconeixement de totes les realitats nacionals del continent. El mapa és mig fet i, per tant, inacabat. Des del punt de vista de modernitat política i cultural, el mapa de l'est és progressista perquè fa coincidir els aspectes lingüístics amb els polítics. En canvi, el de l'oest és anacrònic: les fronteres polítiques no corresponen a les partions nacionals. Europa, per això, és políticament disfuncional. Per què ha defugit, encara, la responsabilitat d'aplicar el sentit comú que utilitzà el Consell d'Europa l'any 1978: «Fer constar jurídicament la realitat dels pobles europeus»? Un fer regressiu, que, en no reconèixer drets nacionals i humans, no afavoreix l'estabilitat política, social i humana; crea frustracions i discrimina.

Les diferències intraeuropees ja foren respectades, simbòlicament, en el segle IX, quan es feu el *Jurament d'Estrasburg* (842) pels monarques carolingis Carles el Calb i Lluís el Germànic: cadascú jurà en la llengua de l'altre. En l'any 2005 la llengua i la cultura catalanes encara no són uns drets per als europeus catalans. A conseqüència de la història d'Europa, plena d'invasions, ocupacions i colonitzacions encara perduren pobles que continuen subordinats i que suporten una llengua dominant que furga per a substituir-los la pròpia. És allò mateix que passava no fa gaire en alguns dels nous estats de la UE, aleshores integrants de l'imperi soviètic o satel·litzats: el rus era la llengua que expulsava la nacional. Per això, els Països Catalans han de patir, de forma incongruent amb les proclamacions de democràcia integral del projecte de superconstitució d'Europa, la retrogradació continuada dels seus valors i drets lingüístics i nacionals.

L'avinentosa catalana a l'economia transfronterera

Un dels problemes greus del 'mercat únic' europeu és que les àrees de mercat, que hom podria dir-ne 'naturals', d'Europa, encara no han arribat a substituir les àrees de mercat estatals, pròpies de l'era de les fronteres. Àrees *naturals* serien les configurades únicament pel lliure joc en el mercat de les forces econòmiques, sense cap trava en els límits polítics dels estats. L'expressió 'mercat únic [o unit o unificat]' (que funciona a Europa des de 1993) indica que el continent ha fet desaparèixer com a referència bàsica el 'mercat estatal'. La història econòmica dels països, de la revolució industrial ençà, havia consistit, sobretot, a crear, consolidar i desenvolupar llurs mercats estatals, a través de normes, infraestructures de transports i, en alguns casos, mesures de cohesió territorial.

Les diferències econòmiques entre els estats d'Europa (grau de desenvolupament, estructura productiva, disparitats regionals, etc.), fan que avui encara tinguin una forta heterogeneïtat, malgrat que la UE ha fet inversions molt importants per a reduir-ne els

desequilibris econòmics existents. Els preus de venda d'un mateix producte encara hi són desiguals, tant per les inflacions diverses que suporten, com per les fiscalitats diferents que tenen. Els costos empresarials també varien a banda i banda de la frontera que els separa, perquè els transports, els condicionaments públics, el rendiment dels factors productius i altres, que són diversos en cada estat, els augmenten o els redueixen. Els serveis, tant privats com públics, difereixen: els judicials, la seguretat, la sanitat, l'ensenyament, la burocràcia, el lleure, etc., no són paneuropeus sinó estatals; llur eficiència o ineficiència deriva de raons històriques i dels desiguals *savoirs-faire* de la política vigent en cada estat. Aquestes dissemblances són una de les causes dels contrastos que posen en relleu les fronteres i que originen la resistència econòmica a passar de segons quin estat a un altre (cas de l'empresari pradenc). És un *efecte frontera* sobre l'activitat econòmica que mostra la disparitat de preus existent i que és font, encara, de possibles profits fronterers per aquesta raó diferencial.

Si tornem a Prada podem indicar que l'àrea de mercat *natural* (la que apareix quan no hi ha pol·lució fronterera) d'aquesta població té el següent escalat: cantonal, departamental i regional de la macroàrea econòmica de Barcelona. Aquesta gran regió econòmica hi pesa més que la de Montpeller o la de Tolosa del Llenguadoc, als altres extrems macroregionals dels 'eixos econòmics bàsics'. A la ciutat de Morella (capital dels Ports) passa igual; però, a diferència de Prada, no té una frontera estatal en la seva àrea (en la qual cal afegir, a més, el pols de l'eix costaner Castelló de la Plana-València). En un cas com en l'altre, doncs, als empresaris respectius no els cal fer, en principi, cap implantació nova en la macroàrea catalana ja que en formen part. L'empresari pradenc economitza el cost d'estar instal·lat a l'estat espanyol, per a poder-s'hi moure com el peix a l'aigua, gràcies a l'existència del 'mercat únic europeu'. S'estalvia el poti-poti que comporta la transestatilitat. En la seva estratègia empresarial d'expansió només li cal projectar més àmpliament el mercat, tant el de vendes com el de compres. Passar de l'àrea comercial francesa (definida pels paràmetres de l'estat francès) a l'àrea comercial (transfronterera) dels Països Catalans. Pot provar de trencar amb la inèrcia fronterera que el reté per la seva pertinença al clos francès. També té una resistència psicològica: la de les orelleres mentals que porta, fruit de la fixació històrica fronterera, que no li deixen veure tot el que té al voltant seu en un angle de 360 graus. Superar aquestes limitacions artificials és un treball de romans; però les oportunitats que ofereix el món econòmic el poden ajudar molt.

La clau d'aquest procés netejador, que ha de superar tots dos obstacles (l'econòmic i el psicològic), és l'àrea *econòmica transfronterera*. Si a Europa hi ha un fet autènticament integrador, aquest és el d'aquestes àrees. És homogeneïtzador perquè realitza, de debò, l'objectiu de la 'unió supranacional' d'Europa. Fon l'efecte frontera', tant en el sentit clàssic d'economia estatal' amb un 'mercat diferent', com en la seva fase contemporània de 'fronteres romanents', que encara destrueixen les àrees col·laterals a la línia separadora dels estats. Quan el 'transfronterisme territorial' crea, implanta i potencia una àrea comuna, se suscita un magnetisme en totes les bandes de la frontera, que facilita la interpenetració econòmica. R. Dion parla, en aquest cas, d'una *frontera creadora*, perquè la delimitació es converteix en una «línia de cristal·lització d'activitats i d'homes».

S'hi fa l'agregació, la integració, de les economies locals i

regionals, dels estats que termenejen. Ja no compta un o altre estat, sinó la barreja de llurs economies territorials frontereres. L'àrea transfronterera resultant és diferent de l'«euroregió». Sovint aquesta és aliena a un 'procés d'integració', ja que se centra, sobretot, en relacions i cooperació. L'àrea econòmica suprafronterera és més que això; constitueix un àmbit econòmic actiu, intel·ligent, creatiu, integrat transfrontererament. Gairebé sempre s'inicia mitjançant el desenvolupament d'un *eix transfronterer*.

Els Països Catalans (d'Europa) són, encara, un àrea econòmica transfronterera potencial. De gran expansió, si la frontera Espanya-França hi desapareix en tots els seus camps d'interferència. En són les fites primeres l'àrea sobre la frontera estatal que separa Catalunya del Nord de Catalunya del sud i l'eix transfronterer bàsic Perpinyà-Figueres. Tot resta per fer en aquesta frontera pirinenca. En canvi, ja ha estat engegat un procés transfronterer a l'extrem occidental franco-espanyol, on la frontera estatal que talla Euskadi comença a desaparèixer perquè s'hi està configurant una *Eurociutat* o *Ciutat èuskara transfronterera*, entre Hendaia (Lapurdi) i Sant Sebastià (Donostia), amb una interacció econòmica molt forta per totes dues bandes. L'àrea catalana encara no ha començat a aprofitar l'avinentsa de la disfuncionalitat econòmica europea de la frontera romanent. Cosa que ja ha estat envestida en moltes altres àrees de la UE: si compten totes les experiències, més o menys intenses en marxa, hi trobem un centenar llarg de casos.

Per què no ha aparegut, encara, l'àrea de mercat entre Catalunya del Nord i del sud? Una primera raó és perquè aquesta frontera ha estat orfe d'una acció política transfronterera, en base territorial; en gran part, per manca de visió i d'iniciativa de les autoritats catalanes. Després de més d'un quart de segle d'autonomia administrativa regional en l'estat espanyol, el govern de la Generalitat de Catalunya encara no ha fet cap projecte ni ha propulsat res per a superar la frontera. Una altra motiu és perquè l'interès empresarial, per diverses raons, ha estat mínim i superficial, no s'ha volgut arriscar en el potenciació transfronterera i ha menystingut el profit econòmic que pot derivar d'aquest filó.

L'any 1985 la Fundació del Congrés de Cultura Catalana va organitzar unes Jornades sobre l'Arc Mediterrani Nord-occidental. En la ponència que l'autor d'aquest article hi va fer, titulada *La Connexió Catalana*, va subratllar-hi que l'hipotètic Arc no tenia sentit, vist en tota la seva heterogenia extensió, des de Gibraltar fins a Sicília; que l'única àrea decisiva, per catalitzadora, en la promoció de l'Arc era la fronterera que travessa els Països Catalans, amb llur posterior extensió, tant vers l'àrea occitana mediterrània, com vers el País Valencià. 'Connexió', en aquest cas volia dir un teixit fort, nord més sud, que lligués els interessos transfronterers d'empresaris, universitats, recerca, finança privada, institucions públiques i entitats privades. Recentment, l'Institut d'economia i empresa Ignasi Villalonga (València i Barcelona) ha promogut, en el mateix sentit que *La Connexió Catalana*, el que ha anomenat EURAM (Euroregió de l'Arc Mediterrani). La cosa decisiva, en qualsevol cas, és que les iniciatives d'aquesta mena arribin a realitzar projectes concrets, compartits nord i sud, en relació a la frontera franco-espanyola; que reconfigurin conjuntament el territori transfronterer; que creïn una *pol econòmic impulsor transfronterer* en els Països Catalans, com els que ja existeixen a Euskadi (Pirineus occidentals) i en d'altres àrees frontereres d'Europa.

L'avinentesa de la llengua catalana transfronterera

Malgrat que ja hem entrat en el segle XXI continua, irracionalment, la regressiva situació de la discriminació de la llengua catalana i, per tant, dels catalans dins d'Europa. En el cas que és considerat ací, és la seva exclusió de la mata de llengües de la Unió Europea. Tanmateix, qui pot negar la categoria del català com a llengua d'Europa? La seva categoria i el seu potencial permeten de preveure-li una evolució futura que acabi essent més lògica que l'actual. De nou la disfuncionalitat europea, en aquest cas lingüística en relació al català, obre l'avinentesa per a arribar a una presència normal i activa a Europa de la llengua catalana i els catalans.

D'entrada, cal dir que el català és la *llengua oficial de 12,4 milions d'uropeus*. Representa, per tant, un pes demogràfic important a Europa. Hom pot adonar-se'n immediatament si és feta una gràfica de totes les llengües oficials de la UE, amb la inclusió de la catalana. Els ciutadans catalans se situen en el vuitè grup idiomàtic d'Europa. Està col·locat després dels dominis lingüístics dels set primers estats (per ordre: alemany, francès, anglès, italià, polonès, espanyol i neerlandès). I té al darrera tretze llengües, les quals van, des dels 11 milions del grec, fins als 400 mil del maltès. Aquesta dada constitueix un *fet operatiu econòmic* força significatiu si hom vol aprofitar el joc mercantil que dóna l'especificitat catalana. Alhora, significa un *fet de ciutadania europea* de primera magnitud. Malgrat aquestes dades, el català encara és rebutjat per la UE degut a l'irracional (culturalment parlant) argument eurocràtic que els catalans no tenen estat propi i que, per això, llur llengua no és oficial a la Unió, malgrat ésser-ho en llur territori.

En segon lloc, el català és la *llengua oficial d'un estat d'Europa*, Andorra, el qual és integrat en la màxima institució internacional, l'Organització de les Nacions Unides. D'una altra banda, dins el 'sistema europeu' el català és la *llengua oficial d'una Regió Europea o Euroregió*, segons la definició, a efectes estadístics, feta per l'EUROSTAT (Oficina estadística de la UE). Ha estat denominada «Est» [de l'estat espanyol] i constitueix, en la seva classificació territorial (dita NUTS: Normalització d'Unitats Territorials Estadístiques), un dels NUTS 1 (el primer grup estadístic dels estats). Aquest és el resultat de l'agregació de tres NUTS 2 (equivalents a 'regions estatals'): les Illes Balears, Catalunya i el País Valencià. Per tant, els Països Catalans, i la seva llengua, constitueixen un *fet institucional*, tant en l'ordre mundial com en l'europeu. De manera, que, per aquestes dues projeccions, llur situació preeminent hauria d'ésser immarginable, tot i el pesant oficialisme de la UE.

En tercer lloc, el català no és una de les 'llengües residuals' del món o d'Europa. És una *llengua de gran pes cultural*, tan en perspectiva històrica com en l'actualitat. Aquest fet pot ésser establert en qualsevol moment i sota qualsevol prisma d'anàlisi que hom hi vulgui aplicar. Se li pot atribuir, així, sense vacil·lació, la qualificació de *fet cultural i lingüístic universal*. Dit d'una altra manera, es tracta d'un valor cultural 'global' (en la terminologia imperant) incontestable. S'hi pot afegir, com a fet també molt rellevant i d'actualitat, que en l'àmbit d'Internet, l'ICANN (la corporació mundial que hi assigna els dominis) ha aprovat, l'any 2005, el domini «.cat», per a la comunitat lingüística i cultural catalana. És el primer que ha estat creat en cap llengua del món; cosa que reflecteix el seu pes específic en la xarxa mundial teleinformàtica.

Finalment, en el lent procés de construcció d'una 'Europa unida', el català podria esdevenir, si la UE en sabés apreciar la vàlua, un singular laboratori lingüístic, cultural i social per a promoure el transfronterisme cívic i econòmic en la ratlla pirinenca oriental. Relligaria un territori nacional-cultural separat fins ara per aquesta frontera biestatal. Ben fàcilment, constituiria un motor de comunicació social i humana en aquesta àrea, a partir de la seva acceptació com a llengua de la UE. Es tractaria d'un *fet d'uropeisme transfronterer*. En pocs altres casos es pot donar, com en el cas d'aquesta llengua potent però no oficial, la possibilitat de soldar terres separades històricament d'una mateixa cultura. Hom anul·laria, així, una «cicatriu de la història» d'Europa (com va dir, el 1951, Alfred Mozer): una frontera política. I, com hi va afegir Johannes Rau (posteriorment president federal d'Alemanya), el 1981 (en l'obertura del congrés EUREGIO, l'euroregió entre Alemanya i els Països Baixos): «Suprimim aquestes cicatrius per sempre més i, així, ja mai més no s'esdevindrà que infligim mal a ningú».

La consideració objectiva d'aquests diversos aspectes de la llengua catalana la presenta com un idioma europeu de primer ordre. Un fet ètnic i cultural valuós, que ha estat possible d'apreciar encara molt més amb motiu de l'eixamplament a 25 estats de la UE. I que serà encara més detonant amb el possible vinent eixamplament (potser a 29 estats) dels membres de la Unió. És ben clar que moltes de les llengües que han estat incorporades amb motiu de la darrera ampliació no assoleixen, ni de bon tros, el sentit que té el català com a llengua europea.

La «cosa catalana» a Europa

Charles de Gaulle, quan era president de la República francesa, tot comentant en públic una hipotètica reunificació de les dues Alemanyes, procés que, digué, hauria vist positivament, assenyala que aquest pas recrearia a Europa «allò que en podríem dir la 'Cosa alemanya'».

La llengua i l'economia dels Països Catalans es mouen sovint en els llocs comuns de les «idees rebudes», la majoria de les quals falses. Uns catedràtics francesos han publicat, recentment, un breuari d'«idees rebudes» en economia, en el qual rebaten falsos plantejaments que fan llur agost en l'opinió pública mundial i francesa. Això mateix passa en molts dels aspectes que toquen l'economia i la llengua dels Països Catalans. Alguns han estat comentats en aquesta exposició; però n'hi ha d'altres; tots ells plantejats pel pensament polític i pseudo-científic dels anticatalans. Com a conclusió, doncs, i al marge dels exabruptes botiflers sobre la «qüestió catalana», podem assenyalar, amb un cert optimisme i un fort realisme, quatre punts, que sintetitzen l'exposició feta sobre els Països Catalans i Europa, a l'entorn de l'economia i la llengua.

Sobre els *Pirineus-no-frontera*, la història, pel qui la vulgui conèixer, ja ho ha dit tot. D'aquests cims i afraus i llurs rodalies en sortí, a l'edat mitjana, a banda i banda de la serralada, la nació catalana que s'estengué de manera gradual fins al territori actual dels Països Catalans. Ara, aquesta mateixa àrea pirinenca obre una expectativa econòmica si és que s'hi produeix una activa dinàmica transfronterera, en línia amb els fonaments de la Unió Europea. Ara bé, això només esdevindrà efectiu si la gent que ho pot fer, d'una banda i l'altra de la frontera, avui adormida o letàrgica, s'eixoriveix. La llengua catalana,

podria ésser, braç a braç amb l'economia, un factor de lligam europeu. És una visió realista i nova; *non nata* encara. Les passes a fer, però, no són bufar i fer ampolles.

L'economia és sempre un component social pragmàtic. Per això és el principal incentiu transfronterer d'unió entre el nord i el sud fronterers. De la mateixa manera que ha estat iniciada l'Eurociutat èuskara. És clar que l'economia no va sola, com potser molts pensen, sinó que necessita uns agafadors, si més no en el seu començament. Com, per exemple, les inversions públiques en infraestructures. Ara bé, el factor econòmic determinant és sempre l'esperit empresarial; és el que ha d'obrir el camí i fer-hi l'empenta definitiva.

Quan hi ha una cultura catalana vivaç (com ara passa, malgrat les rèmores sempre existents) la llengua també esdevé un element catalitzador i impulsor. La seva força dependrà, és clar, que tingui la condició d'oficialitat única, de manera que la seva preeminència eviti la regressió disglòssica. Això és un dret i una responsabilitat públics, de sobirania cultural catalana, que ha d'anul·lar, per tant, posicions de sucursalisme lingüístic, tant claudicants com acomodaticies; en definitiva, desnacionalitzadores.

Finalment, la Unió Europea pot moure-ho tot, si és capaç d'adonar-se que el valor de l'europeisme, en base territorial, comença en el *transfronterisme*. En uns casos, perquè posa en contacte societats i cultures europees diferents; i, en d'altres, com en el dels Països Catalans, perquè refà unions desgavellades a causa de l'esperit imperialista que, sempre, ha ennegrit la història europea. És tracta de fer que hi hagi una 'nova història' per a una Europa 'sense cicatrius'; que estigui basada en un esperit fresc de democràcia i convivència entre pobles que superi les divisions i iniquitats del passat.

Si aquesta imatge de futur, dibuixada en els quatre paràgrafs anteriors, fructifica i arrela, els estudiants catalans, del nord i del sud, podran trobar fàcilment una manera de combinar llur formació amb una tasca professional en l'àrea pancatalana; i els empresaris fronterers, del nord i del sud, deixaran d'ésser-ho i ho esdevindran d'una àrea europea nova, la catalano-occitana. Unes situacions que semblaven difícils, i fins i tot impossibles, esdevindran la cosa més natural del món. En la forma de dir de De Gaulle s'haurà recreat la *Cosa catalana* a Europa. I en base a aquesta, la *Connexió catalana* en l'Arc mediterrani permetrà de soldar i fer prosperar aquesta gran àrea meridional de la Europa unida.

NOTA BIBLIOGRÀFICA

Les referències que apareixen en l'article han estat extretes de les fonts citades a continuació, per ordre d'esment en el text. Les lletres cursives de les citacions no són als originals i han estat remarcades per a fer-hi ressaltar els conceptes més significatius.

Sobre «Économie et Statistique», núm. 378-379 (2004) vegeu l'apartat de la *Présentation générale*: «Formation initiale et emploi ne sont pas deux univers disjoints»; i l'article: *Le travail en cours d'études a-t-il une valeur professionnelle ?*, del qual són autors Catherine Bédoué i Jean-François Giret. Segons l'INSEE *treballador fronterer* és el qui viu en un departament fronterer, treballa a l'estat veí i torna a casa, si més no, una vegada a la setmana.

Sobre l'*Euroregió*, a la qual pertany Catalunya (tant la

constituïda inicialment [1991] i formada, a més, per les regions Llenguadoc-Rosselló i Migdia-Pirineus, com en la seva reformulació [2004], Euroregió Pirineus-Mediterrània, que hi integra, a més, Aragó i les Illes Balears), assenyalem que el *transfronterisme* hi té el sentit de 'cooperació' (entre autoritats), però no d'integració' (de les economies); alhora, resulta que l'àrea immediata a la frontera i de trànsit notable de vehicles i persones no n'és un espai prioritari.

La confusió *estat-nació* la fan tots els tractats, en base a la 'unitat econòmico-territorial de l'estat'; d'aquí l'expressió *economia nacional*, com, per exemple, a François Perroux '*Indépendance de l'économie nationale et interdépendance des nations*, Paris, 1965, o a Raymond Barre: «On ne peut nier que le *fait national* introduise dans les relations économiques un facteur de *différentiation*, qui fait de la concurrence monopolistique la loi des échanges internationaux», a *Économie politique*, Paris, 1964.

L'*efecte Europa* és tot allò generat per l'existència i la construcció de la comunitat europea; sobretot, quan fa referència a la transestatilitat, o harmonització de les diferències de funcionament entre els estats que ara són socis; singularment, pel que fa a estats veïns quan toca àrees o regions frontereres colindants. Jean-Pierre Paulet: *Dictionnaire d'Économie*, Paris, 1992.

Més que esmentar cap autor *estatalista-mundialista*, val la pena de citar dues obres que posen en relleu l'interès econòmic dels *estats petits*: E. Fritz Schumacher, *Small is beautiful (A Study of Economics as if People Mattered)*, Londres, 1973 (hi ha traducció en francès); i Peter Katzenstein, *Small States in World Markets. Industrial Policy in Europe*, Nova York, 1985 (hi ha traducció, dolenta, en espanyol).

El projecte de *Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat cultural* ha estat aprovat el 2005 a París per la UNESCO (i ara cal que sigui ratificat per tots els estats que l'han votada).

Transnacional: és el mot propugnat per la CNUCID per a les empreses que són dites *multinationals*; i que nosaltres bategem com *empresa transestatal*.

Màrqueting: vegeu l'apartat «Gestion commerciale et marketing», a A. Silem (director), *Encyclopédie de l'Économie et de la Gestion*, Paris, 1991. *Nexe global-local*, vegeu: *The Local-Global Nexus*, a la *International Social Science Journal*, núm. 117 (1988), UNESCO.

CNUCID (en anglès UNCTAD): pot ésser consultada al lloc de la xarxa: www.unctad.org. David M. Smith, *Human Geography. A welfare approach*, Londres, 1976 (hi ha traducció en espanyol); i, també, «Forces de marché, facteurs culturels et processus de localisation», a la *Revue internationale des sciences sociales*, núm. 151 (1997), UNESCO.

Consell d'Europa, a Bordeus: vegeu la *Declaració de la Convenció del Consell d'Europa sobre els problemes de la Regionalització* (30-1-1978). Robert Lafont, a *Lettres de Vienne à un ami européen. Avril-mai 1989*, Avinyó, 1989 (capítol «Les serments de Strasbourg»), escriu: «L'Europe occidentale se soudait symboliquement de ce premier hommage à sa différence [...] La linguistique ne conduit-elle pas au sens de l'histoire ? S'il en est un...»

Mercat estatal: vegeu Charles P. Kindleberger, *Economic Development*, Nova York, div. ed. (hi ha traducció en francès i espanyol). *Frontera creadora*: vegeu en igual línia, Jacques Bavoux (director), *Introduction à l'analyse spatiale*, Paris, 1998, on és escrit: «Un espace frontalier peut se transformer en camp de flux transfrontaliers, où perméabilité et interpénétration se développent, où l'intégration spatiale progresse dans la complémentarité. Il peut même ensuite se muer en région transfrontalière comme les nouvelles entités

nommées 'eurégions' sur le continent européen».

Eix: a Bavoux, *ibidem*, és dit que la intensitat dels camp de forces no són regulars en l'espai i hom hi pot revelar eixos, amb la intensitat demogràfica i econòmica màximes, els quals constitueixen *espais centrals*.

L'*euociutat* a Euskadi: vegeu Jacques Pallu, «Le Pays basque est une Eurocité», a *Le Nouvel Économiste* (8-II-2002).

Euroregions: vegeu Martin Kessler, *The Euroregions. Laboratory for European Integration*, Bonn, 1999.

Català oficial (2004): Andorra, 67,2 mil persones; Catalunya, 6.813,3; Illes Balears, 955,0; País Valencià, 4.543,3. Les 13 *llengües oficials* (2004) que segueixen al català a la UE25 són: el grec, 11,4 milions de persones; el txec, 10,2; l'hongarès, 10,0; el portuguès, 9,9; el suec, 8,9; l'eslovac, 5,4; el danès, 5,3; el finlandès, 5,0; el lituà, 3,7; el letó, 2,4; l'eslovè, 2,0; l'estonià, 1,4; i el maltès, 0,4. *EUROSTAT*, consultable al lloc de la xarxa: www.europa.eu.int/comm/eurostat/; i a *Regions. Statistical Yearbook*, div. ed. Domini «cat.»: vegeu secretariat, al lloc de la xarxa: www.domini.cat.